

Considerații cu referire la naționalismul lui Raoul Șorban

Dragoș Constantin SDROBIȘ

Keywords: *Conspiracy theory, Hungarism, Negation of Holocaust, The postcommunist society, Xenophobia*

Abstract

Considerations on Raoul Sorban's Nationalism

The issue of nationalism remained alive in the Romanian society, representing the opposition towards the western current. The recurrent theses met in this discourse were represented by the relations with the neighbouring nations and the national minorities, especially with Hungarian and Jewish people. Raoul Sorban adhered to this current which was to give birth to a culture of conspiracy in the postcommunist society. In the center of Sorban's theory about conspiracy there are the Hungarians and the Jews, perceived as enemies. The author's xenophobia is visible in his works, in which he denies the existence of Holocaust in Antonescu's Romania.

Motto: Paradigma conspirației rezidă așadar nu în afirmarea existenței, mai mult sau mai puțin abundente, a conspirației în istorie, ci în reducerea istoriei la conspirație, la un șir neîntrerupt de uneltiri infailibile¹.

Opera istorico-politică a lui Raoul Șorban (1912-2006), personalitate care se declara apărător al ideii de românism, nu putea să nu fie îndreptată spre istorie – ca și rampă de lansare pentru teoriile sale justificatoare și conspiraționiste, teorii oarecum populare în România anilor '90. Acest „succes“ a fost, mai degrabă, un reflex al deceniilor de ideologizare impuse de către comuniști. Dar să vedem, pentru o mai bună explicație, care au fost avatarurile discursului istoric românesc în perioada comunistă și procesul de emergență în postdecembrism.

1.1. Clio încătușată

Perioada comunistă a impus (inițial) o denigrare sistematică a valorilor românești, apoi o restituție distorsionată, în spirit pseudo-naționalist², fapt care a dus la pierderea caracterului științific al istoriografiei românești, istoriografie care nu se va impune pe plan internațional. Istoricii de valoare s-au concentrat asupra epocilor antică și medievală, mai îndepărtate de afirmarea comunismului în plan cultural și politic, deci mai puțin afectate de politizare. Alții, printre care Vlad Georgescu, au ales calea

¹ Voicu 2000, p. 200.

² Zub 1998, p. 24.

exilului și au reușit să prezinte istoria României într-o manieră apolitică. Cei mai mulți dintre istorici s-au constituit în susținători ai regimului, s-au supus comandamentelor „științifice“ ale partidului de rescriere a istoriei, generând excese în construcția discursului istoric, accentul fiind pus, în faza finală a „comunismului legionaroid“ (Gabriel Liiceanu) pe viziunea naționalistă. „Redescoperirea naționalismului în anii 1960-1970 a însemnat din punct de vedere istoriografic triumful preocupărilor de istorie politică. De aici și succesul de public al multora dintre redescoperirile și reevaluările de istorie politică din anii 60-80¹. Dacă în privința epocii antice se remarcă excesul de studii apărute cu privire la daci și civilizația lor (în 1980 s-au aniversat 2050 de ani de la crearea „statului dac centralizat și independent“ al lui Burebista, iar în 1986 se celebrează 2500 de ani de la prima menționare a geților în izvoarele istoriei – prilej pentru a se lansa o pseudosinteză operă istoriografică, *Istoria militară a poporului român*, coordonator fiind fratele dictatorului, generalul Ilie Ceaușescu), iar în studiile medievistice accentul s-a pus pe mitul unității românilor, care apoteotic se vor uni în 1600 (vremelnic însă, parcă înadins pentru a sedimenta teoria conspirației antiromânești universale), în istoriografia modernă și în cea contemporană imixtiunea politicului a dus la o reșezare a lucrurilor în funcție de schema istorică a materialismului istoric, dar mai ales în funcție de derapajul regimului ceaușist spre o schemă etnocentristă.

1.2. Recuperarea trecutului și negaționismul

Decretarea libertății de exprimare și a șanselor egale imediat după Decembrie 1989 au dus la o dezarmare a istoricilor și, în general, a oamenilor de cultură care au susținut vechiul regim. Aceștia se vedeau expuși atacurilor care veneau din partea intelectualilor ce nu aleseseră calea compromisului, situație care îi va determina să creeze un arsenal istoriografic defensiv care să-i avantajeze în relația cu publicul; aceasta, mai ales, în contextul în care consumatorul de cultură, educat în spiritul naționalism-comunismului, încă mai putea să cadă pradă demagogiei, nefiind pregătit pentru o analiză critică a istoriei românilor. Astfel de cercetători au continuat seria „dezvăluirilor“ de istorie contemporană, teme ce captaseră atenția în ultimul deceniu de totalitarism, personalitatea predilectă dovedindu-se mareșalul Ion Antonescu. Prezentat într-un tablou tragic și măreț în același timp, Antonescu a devenit continuatorul ideologiei naționaliste, xenofobe, într-un moment în care occidentalii parafau la Maastricht crearea unei noi comunități economice și cvasipolitice internaționale: Uniunea Europeană. Era vizibilă atitudinea retrogradă a unor astfel de istorici, al căror lider părea a fi Gheorghe Buzatu. Această problemă delicată s-a dovedit a fi un bun recelator al partizanatelor politice și al continuității dintre perioada comunistă și cea de tranziție, la nivelul practicilor manipulatorii, dar și al simpatiilor ideologice. „The personality of Ion Antonescu (...) has served as a propagandistic weapon, which both the Communist authorities and their successors have directed against both monarchy and democratic forces in general“². Chiar Andrei Pippidi remarcă existența acestui „mariajul imposibil“ care a luat naștere din teama de istorie:

¹ Murgescu 2000, p. 41.

² Vultur 2005, p. 241.

„nostalgiei a două dictaturi (ai celei de tip fascist și ai celei de tip comunist – *n.a.*) formează în prezent o reductabilă coaliție“¹.

Odată cu reorientarea politică a României spre NATO și UE chestiunea antonesciană a fost, în aparență, abandonată, singurul susținător fervent rămânând liderul politic Corneliu Vadim Tudor, în al cărui partid va intra și profesorul clujean Raoul Șorban. Punctul culminant al disputei dintre istoricii tradiționalist-comuniști și cei europeniști a fost atins în 2002, când premierul Năstase, după o vizită la Washington, a dispus ca toate monumentele închinare marelui Antonescu să fie demontate. Această decizie politică a fost justificată de faptul că Ion Antonescu era considerat drept coautor al genocidului evreilor din perioada 1939-1945. Incapabili în a-și asuma trecutul și considerându-se culpabilizați de un Occident „care ne-a părăsit la Yalta“, „pentru a fi testate pe populații evaluate experimentul bolșevic“ (Iosif Constantin Drăgan), istoricii români au adoptat poziții diferite, toți căzând de acord asupra faptului că „Antonescu aparține istoriei și trebuie lăsat în seama slujitorilor lui Clio“, atitudine echivocă, atitudine în care este vizibilă latura naționalistă a discursului istoric comunist.

În ciuda discuțiilor iscate pe această temă, remarcabilă rămâne tendința românilor spre figuri autoritare și, mai ales, în plină eră mediatică, manipularea opiniei publice prin vocea unor persoane avizate, obiective și „patriotice“. Recrudescența etnonaționalismelor după 1989 este vizibilă în discursul istoriografic prin perpetuarea unor constructe imaginare datând din secolul al XIX-lea, pe baza cărora s-a sedimentat viziunea tradiționalistă, autarhică, antimodernistă: „de la clișeele naționalismului romantic al secolului al XIX-lea, de la cele eugeniste ale perioadei interbelice, până la cele afirmate de naționalismul narcisist comunist, care aveau ca finalitate culpabilizarea Vestului, pentru decalajul socio-economic al Estului“².

1.3. Cultura conspirației în opera politică a lui Raoul Șorban

Motto: *Conspirația se referă la un act, teoria conspirației la o percepția a realității*³.

Opera politică a lui Raoul Șorban se înscrie perfect în mediul cultural al anilor '90, când societatea românească se simțea asaltată de occidentalism. Este perioada în care problemele economice și sociale ale românilor se conjugă cu eforturile clasei politice care provenea din vechiul sistem al puterii. Fantasma naționalismului se dovedea fecundă, primordială fiind apărarea integrității românești în fața asalturilor străine, decât rezolvarea problemelor economice ale României.

Astfel, intrăm în era manipulării politice și sociale prin intermediul culturii conspiraționiste postdecembriste, un apanaj al unor mișcări politice și culturale cum au fost (și unele mai sunt) Partidul România Mare, Partidul Unității Naționale a Românilor, Vatra Românească, liderii acestor mișcări dând glas crezurilor lor prin intermediul unor reviste ca *România Mare*, *Europa*, *Tricolorul*, *Națiunea*.

¹ Andrei Pippidi apud Vultur 2005, p. 245.

² Grancea 2002, p. 367.

³ Pipes 1997, p. 21.

Dar ce reprezintă conspiraționismul, ca idee politică? Se pare că, din punct de vedere sociologic și psihologic, conspiraționismul îndeplinește câteva funcții esențiale. În primul rând, el dă un sens tuturor fenomenelor, deopotrivă accesibil și sofisticat, ușor de înțeles de oricine și totodată ezoteric, simplu și în același timp complicat: „Simplicitatea modelului său explicativ îi asigură popularitatea și, deci, răspândirea, iar dificultatea – prestigiul. Luate împreună ele conferă coerență interpretării conspiraționiste”¹. Tocmai în acest fapt rezidă puterea de seducție a conspiraționismului, întrucât reduce toate problemele societății la același principiu causal. Mai mult, conspiraționismul are avantajul de a raționaliza tot ce este rău în societate: sărăcia, mizeria, crizele, războaiele, șomajul, bolile, drogurile, imoralitatea, toate acestea apărând prin lentila acestei viziuni ca produse genuine ale unei omnipotente conjurații. Astfel, prin construirea acestei teorii a complotului, conspiraționismul răspunde presantei nevoi sociale de a da o explicație nefericirilor cu care se confruntă, în general, oamenii și societățile: „Insuccesul personal sau social devine mai comprehensibil și suportabil: când dușmanul este atât de puternic, victimizarea are o funcție evidentă de consolare”².

După cum am afirmat și în deschiderea acestui capitol, conspiraționismul face parte din seria constructelor imaginare, care se detașează complet de realitate, funcționând ca o lume paralelă, care are propriile principii și reflexe. Și ca orice „-ism”, trebuie să aibă și un colportor, un apostol, un iluminat care să răspândească această modalitate perfectă – ar putea fi altfel? – de răspândire a noului „crez”. Interesant este modul în care acești oameni se trezesc, încep să perceapă lucrurile într-o astfel de manieră. Căutarea substraturilor, a mesajului abscons al oricărui eveniment nu trebuie să se traducă neapărat într-o fidelă redare a realității. Conspiraționistii – printre care și Raoul Șorban – nu fac altceva decât proiecteze asupra realității o imagine făurită într-un chip autist. El nu este un observator lucid și obiectiv al realității, ci este mai degrabă furios, resentimentar și protestatar. El nu „vede” realitatea, dar ne poate determina pe noi să o „vedem” ca și el.

Raoul Șorban, ca un veritabil conspiraționist, prin studiile sale politice, revelează cine sunt adevărații conspiratori, cei ce lucrează neîncetat la subminarea românismului ca atare. Evident, nu poate fi vorba decât de minoritățile naționale, mai exact de unguri. De fapt, în contextul discursului cu privire la minoritarii și străinii care complotează împotriva României, maghiarii au un loc privilegiat. Și de multe ori, nu se face o disociere clară între maghiarii din Transilvania și cei din Ungaria, scopul fiind clar: pentru a fi peremptorie dorința tuturor maghiarilor de secesiune a Transilvaniei.

O lucrare fundamentală pentru crezul antimaghiar al profesorului clujean o reprezintă *Chestiunea maghiară*³. Autorul reia teza imperialismului maghiar, dorind să exploateze fobiile postrevoluționare ale românilor cu privire la o ipotetică dezmembrare națională. De altfel, acest subterfugiu a fost folosit și în lupta politică, când în 1996, în timpul campaniei electorale PSDR- ul, Ion Iliescu avertiza electoratul că venirea la putere, în România, a lui Emil Constantinescu va coincide cu cedarea

¹ Voicu 2000, pp. 14-15.

² Voicu 2000, p. 15.

³ Șorban 2007.

Transilvaniei și cu revenirea la monarhie. Dar să urmărim îndeaproape argumentația profesorului clujean, cel care nu și-a ascuns niciodată simpatia pentru personalități politice precum Gheorghe Funar sau Corneliu Vadim Tudor. Astfel, R. Șorban afirma: „Spiritul imperialist ungar nu este o ipoteză, ci o realitate. Antiromânismul maghiar nici el nu este o simplă teorie. Programul ungar urmărește afirmarea integrală a imperialismului său, ca și a antiromânismului, motivându-și acțiunea cu argumente nobile: înălțarea în cultură a unor incuți, organizarea unor primitivi într-un stat generos, competent, ocrotitor și bine organizat. (...) motivația istorică a revizionismului fiind necesitatea afirmării dreptului la o justă reglementare a vieții ungare, în folosul națiunii, prin gestionarea puterii în spațiul Ungariei Mari, fărâmițată energic în 1918, respectiv în 1920¹. Autorul nu exclude nici varianta militară a expansionismului maghiar, strategie ce era „subordonată posibilului credibil“. Oricum, în accepția autorului, era reprobabilă dezvoltarea hungarismului printr-o colonizare economică, politică, tehnică, religioasă, în forme extrem de nuanțate, ce trebuie – nu-i așa? – să evidențieze caracterul insidios al acestui popor care vede în Trianon o mare nelegiuire. Mai mult, conform aceluiași, hungarismul își întinde tentaculele și în plan internațional – fortificând mitul conspirației universale, al „cetății asediate“ – unde pune bazele unui plan de dezintegrare a României; această din urmă temă era, de altfel, recurentă în cercurile naționaliste din perioada postdecembristă, ce căutau ca prin astfel de teorii să își regăsească și să își consolideze locul pe eșichierul politic și cultural al unei societăți emergente. Un capitol separat îl reprezintă, în lucrarea menționată, *Transilvania independentă*, în care este prezentat pe larg planul Ungariei de recreare a regatului medieval, în pericol nefiind doar România, ci toate statele ce gravitează în jurul Budapestei. Mai mult, minoritatea maghiară este percepută ca „o coloană a cincea“ ce se află sub „ritmizarea politică a Budapestei“². „Transilvania independentă este numai o soluționare concesivă, de moment în viziunea revizionismului maghiar, idee cu care nu se dă doar o luptă împotriva României, dar și a Iugoslaviei, a Slovaciei, prin provocarea de trădări, revoluții, prevestiri și scenarii de amenințare împotriva vecinilor Ungariei; se înfierbântă ura și disprețul împotriva noastră cu o furie fără repaus“³.

Lucrarea se încheie într-o notă apocaliptică, victimizantă, cititorul aflând, prin medierea subiectivă a autorului, că în Europa, mai exact în Peninsula Balcanică, trăiesc 10 milioane români, ce sunt pradă unei politici de deznaționalizare: „În lume există astăzi o nouă constelație pentru minoritățile naționale. S-au făcut legi, au fost semnate tratate și convenții, s-au formulat îndemnuri și proteste împotriva unor patimi violent-naționaliste, rău sau deloc disimulate. Cei ce suferă astăzi cel mai mult în Europa din cauza unor fanatisme naționaliste sunt cei circa 10 milioane de români, aflați în afara granițelor României, deși ei nu manifestă nici o intenție ori tendință de a se desface din țările în care trăiesc, ceea ce, de altfel, ar fi cu neputință“⁴.

Dar care ar putea fi o definiție, dacă nu exhaustivă – deși știm bine că toți conspiraționiștii cred că știu totul – cel puțin explicativă a hungarismului sau a

¹ Șorban 2007, pp. 61-62.

² Șorban 2007, p. 281.

³ Șorban 2007, p. 282.

⁴ Șorban 2007, pp. 292-293.

maghiaromaniei, așa cum o concepe Șorban? Sau, mai adecvat, care ar fi scopurile acestui curent amenințător? „Unul din țelurile nu numai mărturisite, dar și intrate într-o riguroasă practică, prezent în raporturile sociale, în structura sistemelor educaționale, în elaborarea proiectelor de viitor, activ în toate formele vieții colective și private – ca rezultat și ca dinamică a unui ideal – a fost și asimilarea – ori anihilarea – *naționalităților* din cuprinsul fostei UNGARII, o țară multinațională, poliglotă în care, de-a lungul unor secole, cei de naționalitate și limbă ungară erau în minoritate”¹. Deci, hungarismul, după Șorban, nu este altceva decât un curent politic cuprins de psihoza recăștigării puterii și a grandorii pierdute!

Prezentarea principalelor momente ale conviețuirii românilor cu ungurii de-a lungul istoriei se transformă într-un lung expozeu al martirajului românesc, etapele istorice fiind atent selectate. Accentul cade – cum era și firesc – pe sfârșitul secolului al XIX-lea (perioada dualismului austro-ungar) și pe durata ocupației horthyste a Transilvaniei între 1940-1944. Șorban realizează chiar și o schiță a rasismului maghiar, ce explică atât efectele negative ale politicii maghiare asupra națiunilor vecine, cât și necesitatea respingerii oricăror contacte cu acest popor: „Unul din obstacolele ce stăteau în calea realizării unei conviețuiri firești și constructive în Austro-Ungaria multinațională și poliglotă era falsă credință, pe cât de curentă pe atât de înrădăcinată, după care anumite popoare ar fi inferioare altora. Ideea ierarhiei etnice între popoare a fost justificată de o amplă literatură, elaborată de <oameni de știință maghiari>, care au ajuns la concluzia că poporul căruia îi aparțin este superior celorlalte din jur, dacă nu chiar întregii umanități. (...) În același timp, politica hungarismului era conștientă de multiplele modalități prin care cultura și educația pot influența nivelul general de civilizație al unui popor, motiv pentru care au dat o mare atenție instrucției în limba maghiară, condiționând până și acordarea celor mai elementare drepturi cetățenești pe seama românilor de o totală contopire a lor în structurile elementului maghiar”². Fiind în accepția autorului o formă de rasism, hungarismul se propagă și la nivel religios; el expune astfel o temă des întâlnită în spațiul public românesc – contopirea ideii de românism cu cea de ortodoxie (nu trebuie uitat faptul că Biserica Ortodoxă Română se consideră drept Biserica națională a românilor): „În timp ce noțiunea de rasism a putut fi universalizată, hungarismul își păstrează caracterul local, înrădăcinat profund în istorie, în instituțiile, în credințele, ideile și obiceiurile unui singur popor care și-a justificat conjunctural cuceririle de tip colonial în jurul teritoriului locuit de el... (...). Hungarismul a mai fost – și mai este – înrădăcinat în cele două religii naționale, exprimate de biserica romano-catolică și protestantă, și prelungit în cultură, educație, activități distractive, precum și în căsătorii”³.

Dominația maghiară a Ardealului nu este privită doar prin prisma națională, socială, rasială sau politică, ci și printr-o reprezentare îndrăgită și asumată de către socialiști și apoi de către comuniști, care vedeau istoria ca o lungă „luptă de clasă”, până la instaurarea paradisului proletar. Astfel, 1918 devine pentru români o eliberare din robie, în timp ce pentru maghiari este punctul nevralgic al istoriei contemporane

¹ Șorban 1990, p. 17.

² Șorban 1990, p. 29.

³ Șorban 1990, p. 41.

care a dat naștere atitudinii vindicative: „1918 – prețul independenței și al suveranității a fost foarte ridicat, întrucât Ungaria nu și-a pierdut numai rolul internațional de mare putere (...), dar a mai pierdut și cea mai mare parte a populației sale nemaghiare, prin efortul căreia – un efort epuizant și multiseclar – a fost clădită însăși țara ungurească, cu instituțiile, așezămintele, orașele, cultura și capitala ei”¹. Această lucrare din care am încercat să extragem ideile principale, edificatoare pentru concepția șorbaniană, găzduiește și un articol apărut în primăvara anului 1989, lucrare cu un puternic caracter șovin, antimaghiar. Textul, înscriindu-se în tipul de discurs al epocii, apelează la mitul „cetății asediate”, urmărind să intensifice gradul de vigilență al cetățenilor români, care trebuie să răspundă prompt și ferm oricărei provocări a maghiarilor. Având un caracter teleologic, articolul se înscrie în familia textelor conspiraționiste, întrucât nu urmărește să evidențieze anumite aspecte ale unei realități distorsionate, dar se transformă într-un mesaj de luptă, evidențiindu-se forța mobilizatoare, refortificatoare în fața amenințării externe: „La capătul acestor note menite să ofere lămuriri privind folosirea unui termen ce dă expresie naturii și obiectivelor unei îndelungate tradiții politice, având rolul unui instrument al dominației pe plan național și internațional, nu trebuie să se uite că *hungarismul*, ca expresie a imperialismului șovinist maghiar – cum s-a văzut – a îmbrăcat – și va mai îmbrăca – diverse haine. În cei patru ani de ocupație, românii au suferit și chiar au sângerat din cauza unei înrăite și vechi dușmăanii. Deși horthysmul a fost lovit de moarte, tendințele imperialiste ultrașoviniste ale *hungarismului*, prin care se încearcă subjugarea unor neamuri și țări – ca și compromiterea lor – nu au dispărut încă. *Hungarismul* încearcă încă să atace state și popoare care doresc să trăiască în libertate, în independență și prosperitate”².

Lucrarea din care tocmai am citat, *Fantasma Imperiului Maghiar și Casa Europei*, a fost publicată imediat după evenimentele de la Târgu-Mureș (orchestrate de către fosta Securitate, ca modalitate de legitimare a successorului – Serviciul Român de Informații), evenimente văzute ca o formă de manifestare a „spiritului hungarismului agresiv”. Considerând că țara noastră se află în plin proces de destabilizare, în Ungaria – ne asigură autorul – a fost pusă la cale o acțiune de anvergură pentru dezintegrarea României: „Reînvierea fantasmei Imperiului Maghiar, colorată cu un viu dispreț față de cehi, slovaci, dar mai ales față de români, reprezintă o reîntoarcere la nenorocirile dinainte de 1914, an în care popoarele s-au decis să pună capăt robiei maghiare”³. Această lucrare apelează la diferite modalități de

¹ Șorban 1990, p. 50.

² Șorban 1990, pp. 65-66. Articolul apare inițial într-o revistă bucureșteană din martie 1989, când Ceaușescu mai credea că marasmul economic și social al societății românești mai poate fi compensat de apelul la un discurs istoric naționalist. Istoria festivă impusă de Ceaușescu în anii '80 se va transforma în scurt timp în istorie de parastas, oamenii devenind tot mai puțin receptivi la un astfel de discurs. Evident că acest articol al lui Șorban face parte din categoria limbajului de lemn, realitatea fiind creată din cuvinte, și nu din fapte. Cum s-ar zice, în zodia totalitarismului comunist oamenii începeau să creadă cuvintelor, și nu ochilor. Manipularea se realiza doar prin simpla repetare a unor clișee, ce începeau să aibă forță de convingere. Aceasta poate fi o cheie de interpretare a nostalgiei comunistului în România: nedorind să vadă realitatea, oamenii se lasă pradă curentelor conspiraționiste, care încearcă să explice decăderea unei Români, care nu fusese de fapt niciodată în creștere.

³ Șorban 1990, p. 65.

manipulare a opiniei publice românești, cum ar fi prezentarea unor opinii ce aparțin unui curent minoritar în Ungaria – naționalismul maghiar orchestrat de către László Tökes – ca și atitudine generală a ungarilor. Mai mult, această intoxicare va sta la baza alterării relațiilor etnice din România postcomunistă, ce își regăsea seva în etalarea protocronistă a naționalismului vademist. În acest spirit, apropierea de Occident este prezentată ca o formă de dezintegrare a României, care riscă astfel să piardă Ardealul: „Culorile politice pe care le-a schimbat statul ungar între timp n-au schimbat în nici un fel conținutul doctrinei *hungarismului*, care-și arată esența chiar și atunci când ea îmbracă hainele teoretice ale Casei Europei”¹.

Lucrarea se încheie cu o *Addenda* a lucrărilor revizioniste maghiare apărute în Ungaria între 1988-1989, bibliografie descrisă ca fiind „prolifică, menită a ne face să credem că se urmărește scindarea României”. Mesajul e clar – un îndemn la luptă, un îndemn adresat românilor, „pentru a nu pierde nimic din ce a câștigat poporul român în munca sa de milenii cu fidelitate față de valorile abnegației, ale vitejiei și onoarei”².

O ultimă lucrare care evidențiază crezul politic al lui Raoul Șorban este cea realizată de către Constantin Mustață, fiind de fapt o serie de interviuri cu caracter panegiric, prin care se urmărește o evaluare, în sens pozitiv, a naționalismului ardelenesc postdecembrist, necesar în contextul „amenințării maghiare”. De fapt, autorul închină această carte „tuturor celor care, asemeni prof. univ. dr. Raoul Șorban, nu pot rămâne indiferenți în fața furtunilor care amenință Neamul Românesc!” În *Avertismentul* acesteia, este prezentat pe scurt Raoul Șorban, om care a asistat și a participat la evenimentele secolului al XX-lea, un „secol al extremelor” (Eric Hobsbawm). Problematika ce este atinsă aici este cea a antisemitismului, o temă predilectă a conspiraționiștilor români, puseu ce vine să întregească ideologia naționaliștilor români. Atacurile antievreiești sunt complementare celor țiganofobe, minoritățile naționale realizând un atac concertat împotriva ideii de românism și de stat național unitar. Concret, masoneria, concepută ca un corp monolitic ce adună în jurul său toate minoritățile naționale din România, are drept scop distrugerea tradițiilor naționale și, implicit, a credinței creștine. Constantin Mustață ne asigură că această carte este „povestea tristă a Ardealului, care i-a marcat viața. Drama oamenilor chinuți de neoameni”³.

Tema recurentă a interviurilor cuprinse în acest volum rămâne, frapant, actul „Diktatului de la Viena”, considerat a fi cel mai tragic eveniment din istoria națională a românilor. În fapt, acesta este un pretext pentru lansarea unei palete largi de atitudini antimaghiare la începutul anilor '90, perioadă în care cercurile ultranaționaliste românești întrețineau fobia cesionării Ardealului către Ungaria. Ne este prezentat scenariul: „Ungurii urmăresc dezmembrarea țării în trei faze. Prima ar fi deplasarea intereselor românești spre est. Nu întâmplător se discută cum se discută despre Basarabia. (...) A doua prin crearea de zone autonome (...) A treia fază ar fi întemeierea a patru formațiuni statale în Transilvania după criteriile etnice: secuiască, maghiară, românească și germană, sub protectorat maghiar pentru a fi ulterior integrate deplin Ungariei. (...) De la prieteni maghiari de bună-credință am aflat că în

¹ Șorban 1990, p. 65.

² Șorban 1990, p. 65.

³ Mustață 2002, pp. 5-6.

Ungaria au fost înființate tabere de instrucție pentru teroriști, unde sunt instruiți tineri români¹ care vor urma să recurgă la agresiuni împotriva maghiarilor din Transilvania, deghizați în polițiști sau soldați români. Toate aceste agresiuni vor constitui pretextul legal pentru intervenția în favoarea minorității maghiare pașnice, ce va fi smulsă astfel din sânul asupritor al statului român¹. Care este, după aceeași sursă, ideologia care pune în mișcare această luptă revizionistă a unurilor? Evident, hungarismul: „Hungarismul îi situează pe unguri în vârful unei presupuse piramide, germanii mai jos, iar celelalte popoare, între care și românii, pe treapta cea mai de jos. Hungarismul așează frontiere între unguri și naționalități. Ceea ce îl deosebește de rasism este universalitatea. În timp ce hungarismul acționează pe un teritoriu local, rasismul are acoperire internațională²”.

Dar să revenim la tema care ne interesează din această lucrare, care, așa cum am arătat mai sus, este antisemitismul, ascuns sub haina negării Holocaustului. Iar aici, cred, este momentul pentru câteva precizări preliminare. Asumarea trecutului reprezintă condiția esențială a vindecării, a exorcizării unui trecut abominabil. Totuși, antisemitismul a rămas prezent, în țările ex-comuniste întâlnindu-se fenomenul negării Holocaustului, genocid atribuit în totalitate germanilor sau – după caz – națiunilor vecine cu care legăturile nu au fost pozitive. În perioada comunistă, participarea României la *soluția finală* a fost ascunsă sau omisă. Istoricii epocii afirmau că „evreii nu au cunoscut oroarea lagărelor de exterminare, nici pe teritoriul țării, nici prin deportare pe meleaguri străine³”, o populație masivă (350 000 de evrei) fiind salvată „de la o pieire în aparență ineluctabilă, grație omeniei, ospitalității și toleranței românești³”. În perioada comunistă, se considera că Holocaustul a fi fost pus în practică doar în nord-vestul Ardealului, în spațiul aflat sub ocupație horthystă. Ceaușescu declara că „în timpul ocupației horthyste și naziste, 170 de mii de cetățeni (*sic!*) din nordul Transilvaniei au fost trimiși la muncă forțată în Germania, în lagăre de concentrare și că mai mult de 100 de mii din aceștia au murit⁴”. Unii istorici susțineau chiar că teroarea horthystă a fost îndreptată exclusiv împotriva românilor din Transilvania revenită Ungariei prin Dictatul de la Viena⁵. Dorindu-se imacularea trecutului a fost ignorată legislația antisemită din perioada 1937-1944, numărul victimelor evreiești fiind redus la absurd, cu scopul insidios de a reliefa imaginea lui Antonescu de erou antisovietic, luptător pentru reîntregirea României Mari. Reabilitarea lui Antonescu, începută în ultimii ani ai regimului Ceaușescu, avea avantajul „de a propune un mântuitor drept și sever ridicat din mijlocul poporului, virtuos și incoruptibil⁶”. Mai mult, era incorect să vorbim de Holocaust, fiindcă, grație lui Antonescu, evreii din România nu au fost trimiși la Auschwitz⁶.

După 1989 curentul negării genocidului evreiesc, ca și unealtă a prezervării imaginii „bunului român”, s-a materializat prin solicitarea unui tratament special pentru România; în schimb, se incrimina tratamentul evreilor din Ungaria,

¹ Mustăț 2002, pp. 176-177.

² Mustăț 2002, p. 28.

³ Covaci 1978, pp. 19-20, 119.

⁴ N. Ceaușescu *apud* Braham 2002, p. 70.

⁵ Fătu 1986.

⁶ Pippidi 2002, p. 156.

culpabilizarea vecinilor dovedindu-se un subterfugiu abil al inocentării regimului antonescian. În acest context, realistă este următoarea concluzie: „Originalitatea României față de alte țări în care a avut loc Holocaustul stă în faptul că politica de exterminare a evreilor a fost, până în 1942, ceea ce era în orice stat care era aliatul Germaniei naziste, dar că, în ultima parte a războiului, ea s-a atenuat, permițând supraviețuirea unei jumătăți din comunitatea evreiască”¹.

Ce s-a întâmplat după 1989? Imposibilitatea recunoașterii culpei colective a românilor a dat naștere fenomenului negării Holocaustului în numeroase maniere, principalii colportori ai acestui negaționism românesc fiind liderul naționalist Corneliu Vadim Tudor și Radu Theodoru – membri ai partidului România Mare – care nu se sfiesc a declara că acest fenomen nu a existat, ba mai mult, cei vinovați de eventuale crime fiind chiar victimele: evreii.

Raoul Șorban se înscrie, conform taxonomiei realizată de către Michael Shafir, în categoria „negaționistilor deflectivi”. „Negarea deflectivă” reprezintă procesul de imaculare a rolului propriului popor la *soluția finală*, a dovedirii neangajării, în cazul de față, a regimului antonescian, în politica de purificare rasială inițiată de cel de al Treilea Reich. „Negarea deflectivă este o formă specifică a sindromului general al *externalizării vinovăției*. În cele mai multe cazuri externalizarea vinovăției este direcționată spre așa-zisul *inamic istoric*, fie el intern (minoritățile naționale percepute ca amenințătoare) sau extern”². Negarea deflectivă nu neagă integral Holocaustul, dar transferă culpabilitatea asupra altor națiuni sau minimalizează rolul națiunii proprii, reducând-o la manifestări singulare, nesemnificative și nespecifice atitudinii românilor față de străini. Conform aserțiunilor acestor negaționisti, problema evreiască nu ar fi existat în România, oricum nu a atins cotele înregistrate în celelalte țări aliate Axei! Mai mult, profesorul clujean evidențiază diferențele ideologice dintre Antonescu și Hitler, constată existența „independenței României în cadrul Axei” și remarcă valorile tradiționale după care se ghida mareșalul în articularea politicii interne (autoritarism, militarism, respectul pentru Biserică și familie) și externe (lupta împotriva comunismului pentru recrearea României Mari). În cadrul acestei argumentații, vinovăția este aruncată asupra evreilor sau pusă pe seama perifericilor. Rareori, autorul aruncă vina asupra aliaților germani; în schimb, ungurii și sovieticii sunt responsabili pentru exterminarea comunităților evreiești din Ardeal și din Basarabia.

Prin atitudinea negaționistă față de problema Holocaustului, Șorban nu face altceva decât să găsească un nou pretext pentru alimentarea antimaghiarismului său. Atacurile împotriva ungarilor urmăresc să potențeze două teme esențiale ale discursului politic naționalist postdecembrist, colportat de către PRM și PUNR – Vatra Românească: transilvanofobia – teama de a rapt a ungarilor și, complementar, caracterul subuman al unu popor îndeobște asimilat cu noțiunea de criminal. Astfel, Șorban refuză să accepte ideea de *crime horthyste*, deoarece „această noțiune a fost inventată pentru a-i absolvi pe unguri de crimele din timpul celui de al doilea război mondial. Horthy, urcat în Pantheonul maghiarimii, nu poate fi izolat de sistem. De

¹ Pippidi 2002, p. 154.

² Shafir 2002, p. 49.

structura social-politică a Ungariei. Crime făcute pentru a împlini un vis nebunesc: refacerea Coroanei Sfântului Ștefan!¹. Mesajul antimaghiar este îmbrăcat și în haina rasismului, întrucât „și azi, ungurimea continuă să creadă în superioritatea rasei sale, în dreptul și predestinația de a stăpâni alte popoare!”¹. „A fost Holocaust în România? Nu, Holocaust a fost în Ungaria!”² conchide Șorban. Chiar și Constantin Mustață, la modul panegiric, menționează, în preambulul cărții, crezul negaționist al profesorului clujean: „Dacă a fost Holocaust în România? Exclus! România i-a salvat pe evrei. Ungaria a trimis la moarte 618.000 în două luni. (...) Iar pe profesorul Raoul Șorban, ca o normală și omenească recunoaștere, pe el, neevreul, l-au invitat evreii la Yad Vashem să-i atribuie titlul *Drept între popoare*. (...) Titluri atribuite, de fapt, unei întregi rețele românești ale omeniei, care a funcționat cu tacita aprobare a lui Ion Antonescu”³. Chiar și în cadrul discursului prilejuit de primirea medaliei și a diplomei de *Drept între Popoare* în data de 7 aprilie 1987, Raoul Șorban face aceeași trimitere la culpa maghiarilor pentru această crimă odioasă, imaculând rolul românilor în Holocaust: „România s-a dovedit a fi nu numai mai puțin speriată de riturile violenței hitleriste decât alte țări aflate sub ocupația armatelor germane, dar și marile mase ale poporului român nu erau ostile evreilor (...). Datorită acestor împrejurări, de-a lungul granițelor, din zona Bihorului, a Clujului și până la Brașov, cu sprijinul activ al populației românești, au putut trece din Ungaria în România mii de evrei în perioada martie-august 1944. De altfel, este un lucru bine cunoscut că România a fost singura țară care în timpul războiului a oferit – tot mai ferm – siguranță, documente de identitate și posibilitatea de a tranzita spre Turcia și Palestina atât evreilor refugiați din Ungaria, cât și celor din Polonia, Iugoslavia și Germania”⁴.

În sprijinirea afirmațiilor negaționiste cu privire la Holocaustul din România, Raoul Șorban aduce în sprijin lucrarea *România în timpul celui de al doilea război mondial*, scrisă de Sabin Manuilă și Wilhelm Filderman (ed. Fundația Culturală Iași), lucrare apărută în cadrul colecției *Romanian Civilization Studies*. De fapt, această serie de cărți, editate de Centrul de Istorie și Civilizație Europeană (înființat prin desprinderea ilegală de Institutul de Istorie „A.D. Xenopol” din Iași) nu sunt altceva decât rodul operei unui veritabil campion al negaționismului din România, Gheorghe Buzatu. Putând fi inclus și în categoria negării integrale a Holocaustului și evidențiindu-se printr-o prodigioasă operă de reabilitare a mareșalului Antonescu, Buzatu rareori abordează frontal problema evreiască pe durata celui de al doilea război mondial, cel puțin în publicistică. Într-o comunicare prezentată la Ierusalim la Congresul Internațional de Studiere a Holocaustului, istoricul român consideră evocarea lui Antonescu în postcomunism nu o reabilitare, ci o restituire a personalității mareșalului, a cărui imagine a fost prezentată trunchiat în perioada totalitarismului comunist. Negând orice implicare a lui Antonescu în exterminarea evreilor pe teritoriul României de atunci, istoricul Gheorghe Buzatu consideră că atitudinea legionarilor față de evrei în intervalul 1940-1941 reprezintă „excese, o anomalie istorică, frânată chiar de Antonescu”, aureolat în calitatea sa de

¹ Mustață 2002, p. 21.

² Mustață 2002, p. 25.

³ Mustață 2002, p. 5.

⁴ Riza 1995, p. 210.

„inconfundabil luptător contra comunismului”¹. Iar aici, remarcăm o nouă opinie incertă asupra antisemitismului legionar a lui Raoul Șorban, considerând că avem de a face cu un fapt istoric concret, dezvoltat într-o anumită conjunctură în care „o bună parte a economiei românești era în mâinile evreilor”. O teoretizare a antisemitismului economic, care nu ar fi tot una cu cel rasial, iar astăzi, ne asigură, că acest lucru nu mai este valabil, deoarece economia nu se mai află în mâinile evreilor. Dar autorul acceptă tacit ideea *antisemitismului fără evrei*, fenomen frecvent în Europa Centrală, justificat printr-o afirmație a filozofului francez Albert Camus: „Pentru ca să existe antisemitism, nu este nevoie de evrei, este nevoie de antisemiți”. De ce? Acest antisemitism nu este unul penetrant, fiind vorba de o ficțiune, de o reificare și refortificare a mitului „șapului ispășitor”, care astăzi glisează de la ura față de evrei spre țiganofobie, „pentru că țiganii fac comerț”. Surprinde în acest interviu², tonul pacifist, estompat al convingerilor autorilor, explicabil, credem noi, prin prisma faptului că avem de a face cu un articol ce apare într-un cotidian național, unde astfel de manifestări au mult mai multe șanse de a fi repugnat³.

Puseurile negaționiste ale lui Raoul Șorban, unele cu accente puternic antisemite, reprezintă tot o formă de exprimare pleneră a antimaghiarismului său. Spre exemplu, readucând în discuție problema hungarismului, profesorul clujean nu acceptă ideea de crime horthyste, „horthysmul fiind o invenție comunistă pentru a nu se vorbi la tot pasul de faptul că ungurii au ucis, ungurii au deportat”⁴. Or, interviueatul ne reamintește care au fost țelurile ungarilor în timpul celui de al doilea război mondial, când, aceeași ideologie a hungarismului îi „situa pe unguri în vârful unei presupuse piramide, germanii mai jos, iar celelalte popoare, între care și românii, pe treapta cea mai de jos. Hungarismul așeza frontiere între unguri și naționalități. Ceea ce îl deosebește de rasism este universalitatea. În timp ce hungarismul acționează pe un teritoriu local, rasismul are acoperire internațională”⁵. Temerile se prelungesc până în prezent, condamnând alianța realizată între unguri și evrei, care are o nouă țintă în perioada de tranziție, economicul: „...prin filiera evreilor maghiari se pun la cale noi episoade ale revizionismului maghiar. (...) Campania antiromânească, slujind hungarismul, este dirijată și susținută din banii Budapestei. (...) Sute de fabrici sunt dirijate spre faliment și cumpărate de unguri. MAI ALES DE EI”⁶! Ce crede Raoul Șorban despre lucrările cu caracter antiromânesc ce apar în Ungaria, cărora le place să spună de fapt că apar la Budapesta, vrând într-o manieră subliminală să inducă, să inoculeze tacit ideea că aceste atitudini sunt sprijinite de către guvernul maghiar? Recunoaște că sunt reprezentative pentru o minoritate, dar una „activă, care dispune de pârghiile necesare, care să pună în funcțiune anumite procese, care duc la rezultatele dorite”⁷.

¹ Buzatu 1994, p. 26.

² Interviul realizat de Constantin Gheorghe, publicat în *Jurnalul Național* din 22 martie 1996.

³ Mustață 2002, pp. 157-160.

⁴ Mustață 2002, p. 161.

⁵ Mustață 2002, p. 28.

⁶ Mustață 2002, p. 17.

⁷ Mustață 2002, p. 188.

Un subiect interesant, care merită atenția noastră, îl reprezintă afinitățile politice ale lui Raoul Șorban, afinități care au rolul de a explica afinitatea sa pentru curentul protocronist al perioadei comuniste. Printre personalitățile pe care le admiră se numără Adrian Păunescu¹, Corneliu Vadim Tudor, dar evită să catalogheze ziarele ce sunt patronate de către acesta din urmă: *România Mare, Europa, Națiunea*. Dacă răspunsul direct este evitat, mesajul său se limitează doar la atacuri la persoană: „Dacă vă referiți strict la aceste ziare și implicit la oameni, îi scutiți pe agenții direcți și pe otrăvitorii vicleni folosiți de partidul comunist: Andrei Pleșu, Octavian Paler, Ana Blandiana, Nicolae Manolescu”². Totuși, chestionat direct despre săptămânalul *România Mare*, Șorban accentuează o singură idee: „acest ziar ridică problema Transilvaniei”³.

Cum putem să interpretăm acest expozeu naționalist, antimaghiar al lui Raoul Șorban? O cheie de interpretare a atitudinilor sale rămâne, fără îndoială, conspiraționismul, ce își trage seva chiar din setul de valori politice ale comunismului, sistem politic ce se ancora în ideea luptei de clasă și în cea a omogenizării societății, a proletariatului Partidului Unic. De fapt, comuniștii, în momentul în care ideologia lor renunță la dezideratul universalității, al revoluției mondiale troțkiste, se apleacă asupra unei noi idei – stalinismul. Stalinistii vor fi obsedați de ideea deconspirării agenților inamici din interior, pentru o mai rapidă instaurare a apoteozei istorice – societatea oamenilor egali. Experiența culturală dobândită sub comunism este destul de compatibilă cu filosofia conspiraționistă – „Comunismul a reprezentat, din acest punct de vedere, o veritabilă cultură a conspirației, care a creat, la rândul ei, reflexe și deprinderi intelectuale”⁴ – omniprezența conspirației fiind cea care menținea elanul revoluționar stenic.

Conspiraționismul, și deci și cel șorbanian, nu face altceva decât să raționalizeze o înfrângere – cea reală fiind căderea regimului comunist, cea imaginară (pe care el o vrea „văzută” de către ceilalți) fiind pericolul maghiar conjugat cu francmasoneria iudaică. Dar acest mod de percepere a realității nu face decât să ridice zvonul la grad de certitudine, de a vedea intenții ascunse în ochii fiecărui semen. Mai mult, o astfel de propagandă conspiraționistă nu se va rezuma doar la o simplă contemplare, detașată, a realității. Ea va urmări să creeze un curent de opinie negativ, îndreptat împotriva „ocultelor”. Scopul acțiunii politice scontate este în mod evident opus democrației: „Proiectul politic antidemocratic, deși în general latent, chiar tulbure, formează totuși veritabila miză a oricărui conspiraționism”⁵. Iată de ce putem conchide că Șorban nu a fost un spirit democratic, ci o stafie a trecutului.

¹ Mustăț 2002, p.5 „Îl iubește pe Adrian Păunescu”

² Mustăț 2002, p. 189.

³ Mustăț 2002, p. 190.

⁴ Voicu 2000, p. 229.

⁵ Voicu 2000, p. 234.

BIBLOGRAFIE/BIBLIOGRAPHY

- Braham 2002 Randolph L. Braham, *Naționaliștii români și Holocaustul: încercarea de a cosmetiza trecutul*, în *SP*, 2002
- Buzatu 1994 Gh. Buzatu, *Mareșalul Antonescu și problema evreiască*, în *RIM*, București, 1994, nr. 6
- Covaci 1978 N. Covaci, N. Karečki, *Zile însângerate la Iași iunie 1941*, București, 1978
- Fătu 1986 Mihai Fătu, Mircea Mușat, *Horthyst-Fascist Terror in North-Western Romania: September 1940-October 1944*, București, 1986
- Grancea 2002 Mihaela Grancea, Adrian Ciobanu, *Criza identitară românească. Discurs istoriografic și stereotipuri etnoculturale*, în *IA*, 2002, nr. 3
- Murgescu 2000 Bogdan Murgescu, *A fi istoric în anul 2000*, București, 2000
- Mustață 2002 Constantin Mustață, *Dialoguri cu Raoul Șorban*, Cluj-Napoca, 2002
- Pipes 1997 Daniel Pipes, *Conspiracy*, New York, 1997
- Pippidi 2002 Andrei Pippidi, *Antisemitismul în România după 1989 (fapte și interpretări)*, în *Despre Holocaust și Comunism*, Iași, 2002
- Riza 1995 Adrian Riza, *Rețelele omeniei*, București, 1995
- Shafir 2002 Michael Shafir, *Între negare și trivializare prin comparație. Negarea Holocaustului în țările post-comuniste din Europa Centrală și de Est*, Iași, 2002
- Șorban 1990 Raoul Șorban, *Fantasma Imperiului Ungar și Casa Europei (maghiaromania în doctrina ungarismului)*, București, 1990
- Șorban 2007 Raoul Șorban, *Chestiunea maghiară*, Cluj Napoca, 2007
- Voicu 2000 George Voicu, *Zei cei răi. Cultura conspirației în România postcomunistă*, Iași, 2000
- Vultur 2005 Smaranda Vultur, *New Topics, New Tendencies and New Generations of Historians in Romanian Historiography*, în *Rewriting History – Historiography in Southeast Europe after Socialism*, coord. Ulf Brunnbauer, Munster, Lit Verlag, 2005
- Zub 1998 Alexandru Zub, *Discurs istoric și tranziție*, Iași, 1998